

УДК 15

Пшоняк О. - ст. гр. БМ – 11

Тернопільський державний технічний університет імені Івана Пулюя

ВЧЕННЯ ПРО СУБСТАНЦІЮ В ФІЛОСОФІЇ Б. СПІНОЗИ

Науковий керівник: асистент Габрусєва Н.В.

В історії філософії існували різні підходи до розуміння субстанції: як суттєва властивість, субстрат, конкретна індивідуальність, логічний суб'єкт та інші. Глибокі судження про природу субстанції висловлені нідерландським філософом Бенедиктом Спінозою, який стверджував, що фундаментальна цілісність буття є субстанцією, а як першопричина і самопричина - Богом. Природа, субстанція, матерія і Бог становлять, згідно зі Спінозою, нерозривну єдність реальності. Субстанції, за Спінозою, притаманні дві універсальні й невід'ємні характеристики (атрибути) - протяжність і мислення. Протяжність розкривається в нескінченності "модусів". (Так Спіноза називає індивідуальні конкретні речі та явища.) Мислення втілюється головним чином у людині, яка є одним із багатьох модусів природи. Проголошуючи мислення атрибутом субстанції і тим, "долаючи" картезіанську дуалістичну „прірву" між мисленням і природою, Спіноза утверджує раціоналістичну тезу про збіг структури світу зі структурою розуму. Він відверто проголошує, що порядок і зв'язок ідей ті ж самі, що й порядок і зв'язок речей. Закони природи, по суті, логічні, є проявом загальної необхідності і причинного зв'язку. Удосконалення розуму, прагнення розумного життя - основне кредо етики Бенедикта Спінози.

Голландський мислитель поставив за мету відновити втрачену в картезіанстві цілісність природного буття (вчення про єдину субстанцію з невід'ємно притаманними їй атрибутами протяжності та мислення на противагу картезіанським автономним субстанціям - матеріальній і духовній), повернути природі-субстанції її внутрішню активність (пантеїстичне "розчинення" Бога в субстанції на противагу картезіанському дуалістичному деїзмові), надати цінність і самодостатній смисл людському існуванню в світі. Проголошуючи субстанцію самодетермінуючою основою буття. Спіноза ставить питання про її творчі потенції, про об'єктивні передумови свободи у світі. Але творча потенція субстанції тлумачиться лише як "детерміноване розгортання" змісту субстанції, одвічно їй притаманного.

Творення, міркує Спіноза, означає створення речі за сутністю та існуванням разом, а породження означає виникнення речі лише за існуванням. Звідси й бере початок спінозівська формула свободи як пізнаної необхідності. Вільною, на думку Спінози, називається така річ, яка існує лише згідно з самою необхідністю власної природи і спонукається до дії сама собою. Проте вказана властивість, за Спінозою, належить самій лише субстанції. Що ж до людини, то вона лише "частина" природи ("модус" субстанції) і тому скоріше річ "примушувана", ніж "вільна". Останнє визнає і сам філософ. Людина, зазначає він, як частина цілої природи, від якої вона залежить і якою управляється сама по собі, нічого не може робити для свого спасіння і щастя. В душі, міркує Спіноза, немає ніякої абсолютної або свободної волі, але до того або іншого хотіння душа визначається причиною, яка, у свою чергу, визначена другою причиною, ця - третьою і так до безконечності.

Виводячи філософську думку з дуалістичної кризи, Спіноза наголошує на моністичному принципі тлумачення світу. Проте картина в нього виходить подекуди аж занадто "цілісною". Звідси фаталістичне в кінцевому рахунку тлумачення проблем творчості та свободи. В цьому напрямі шукали рішень вже інші філософи.